

OLIMLAR NIGOHI

ILMIY OMMABOP JURNAL

1-SON 2026-YIL

ISSN 3060-5458

BUXORO -2026

OLIMLAR NIGOHI

ilmiy ommabop jurnal

2-son (2026-yil, fevral)

Jurnal 2025-yildan chiqa boshlagan

Buxoro -2026

MUNDARIJA:

3	Sharopova Feruza Qudratovna XX asrda O‘zbekistondagi an’anaviy zargarlik buyumlarining bugungi kundagi ahamiyati
6	Sharipova Mehri Djumayevna Qadimgi nodir tangalarning tarixiy kelib chiqishi
10	Nasirova Gulnoza Hikmatullayevna Zardo‘zlikda usullar va mujassamotlar turlari
14	Davlatova Malika Ergashevna Turkmen gilamlarining kelib chiqish tarixi
18	Hakimova Muqaddas Jahongir qizi Amir davridagi chinni buyumlarning bugungi kun uchun ahamiyati
22	Baxranova Navbahor Kurzin Mixail ijodining ahamiyati
26	Boltayeva Mamura Shukrillayevna Rahbarlarda psixologik metodlar samaradorligi
29	Sharopova Madina Obid qizi Immunitet pasayishida stressning roli: O'zbekiston sharoitida tahlil
34	Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi Maktab yoshidagi o‘quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirish: psixologik yondashuvlar
37	Qo‘chqorov Sobirjon Ahadjonovich Chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarida ekstremal kompetentlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida

Qo'chqorov Sobirjon Ahadjonovich,
Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi.
<https://orcid.org/0009-0003-9049-7654>
UDK:371/379.34

CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIDA EKSTREMAL KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Annotatsiya. Ushbu maqolada Zamonaviy talablar asosida, ya'ni davlat, jamiyat va shaxs ehtiyojlariga mos keladigan zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lgan, raqobatbardosh, yuksak malakali mutaxassislar tayyorlashda o'qituvchilarda ekstremal kompetentlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etib, bu nafaqat ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan bo'lajak o'qituvchilarda ekstremal kompetentlikni rivojlantirish jarayonlarida, balki boshqa pedagogik tadbirlarda va o'zaro munosabatlar jarayonlarida ham talabalarda ekstremal kompetentlikni rivojlantirishga e'tiborni kuchaytirish va unga o'qituvchilarni motivlashtirish zarurligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ekstremal, kompetentlik, chaqiriqqacha harbiy ta'lim, motivlar, kasbiy, ishonchliligi, ta'sirchanligi, ehtiyojlar, qiziqishlar, intilishlar, vositalar, e'tiqod, maqsad, orzu-istak, manfaatlar, talablar, qadriyatlar, raqobatbardosh, innovatsion texnologiya, davlat, jamiyat, shaxs, fan, o'qituvchilar, talabalar, pedagogik, motivlashtirish, psixologik, ta'sirchan, xulq-atvor, motivlashtirish, qiziqish, kelajak, mustaqillik, erkinlik, bag'rikenglik.

Аннотация. В статье подчеркивается важность формирования у педагогов высшей компетентности в подготовке конкурентоспособных, высококвалифицированных специалистов, обладающих необходимыми знаниями, умениями и квалификацией, соответствующими современным требованиям, то есть потребностям государства, общества и личности. Это способствует повышению внимания к формированию экстремальной компетентности у обучающихся и мотивации к этому педагогов не только в организуемых в образовательных учреждениях процессах формирования экстремальной компетентности будущих учителей, но и в других педагогических видах деятельности и процессах взаимодействия.

Ключевые слова: экстремальный, компетентность, военная подготовка перед призывом, мотивы, профессиональный, надежность, влияние, потребности, интересы, стремления, средства, убеждения, цели, желания, интересы, требования, ценности, конкурентоспособный, инновационные технологии, государство, общество, личность, наука, учителя, студенты, педагогический, мотивация, психологический, влияние, поведение, мотивация, интерес, будущее, независимость, свобода, толерантность.

Abstract. This article emphasizes the importance of developing extreme competence in teachers in preparing competitive, highly qualified specialists who have the necessary knowledge, skills and qualifications in line with modern requirements, that is, the needs of the state, society and the individual. This serves to increase attention to the development of extreme competence in students and to motivate teachers for it not only in the processes of developing extreme competence in future teachers organized in educational institutions, but also in other pedagogical activities and interaction processes.

Key words: extreme, competence, military training before conscription, motives, professional, reliability, influence, needs, interests, aspirations, means, beliefs, goals, desires, interests, requirements, values, competitive, innovative technology, state, society, individual,

science, teachers, students, pedagogical, motivation, psychological, influence, behavior, motivation, interest, future, independence, freedom, tolerance.

Kirish. Hozirgi zamonda chaqiriqqacha harbiy ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda yaratilgan yangi pedagogik shart-sharoitlar asosida zamonaviy ta'lim texnologiyalarini amaliyotga joriy etish tajribalaridan foydalanib, talabalar bilimlarini muntazam ravishda rivojlantirib borish va bunda samarali innovatsion uslublarni o'zlashtirgan holda, ularni amaliyotga joriy qilish borasida faoliyat olib borish lozim.

Bugungi kunda zamonaviy ta'lim texnologiyalari deganda o'qitishning texnik vositalari yoki kompyuterlardan foydalanish tushunilmaydi, balki bu ta'lim samaradorligini oshiruvchi omillarni tahlil qilish, ishlab chiqish hamda usul va materiallarni qo'llash, shuningdek qo'llanilayotgan usullarni baholash yo'li orqali ta'lim jarayonining asoslarini va uni maqbullashtirish yo'llarini ishlab chiqish demakdir.

O'qituvchilarning kasbiy amaliy tayyorgarligi darajasini bo'yicha bilim, pedagogik qobiliyat jarayonlari, topqirlik, xatti-harakat motivatsiyasi va baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Pedagogika ensiklopediyasida "Kompetentlik" tushunchasi pedagogika uchun alohida ahamiyatga ega.

Jahonda ta'lim tizimini modernizatsiyalash, zamonaviy fan-texnika taraqqiyoti bilan uyg'unlashtirish, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish, zamonaviy talablar asosida yangi mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar tayyorlashga zarurat borligi qayd etilmoqda.

Ta'limni jamiyat madaniyatini o'zlashtirish asosida ta'lim oluvchilar faoliyatini turli sohalarda, shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolarni mustaqil hal etish qobiliyatini rivojlantirishning maxsus tashkil etilgan jarayoni sifatida qarash mumkin. Ta'lim maqsadini bunday tushunish esa, o'z navbatida kompetentli yondashuvni ro'yobga chiqarish uchun asos yaratadi.

Shu kontekstda psixologik-pedagogik nazariya va amaliyotda "kompetensiya" va "kompetentlilik" atamasini tushunishga turli yondashuvlar amalga oshiriladi. Xorijiy so'zlar lug'atida "kompetentli" tushunchasi qandaydir muassasa vakolati doirasida, shaxs yoki o'z yechimini talab qiluvchi masalalar, shaxslar doirasida kompetensiyalarga ega bo'lish sifatida ochib berilgan. Competent (frans.) kompetentli, qonuniy huquqqa ega bo'lgan, competentia (lot.) tegishli, layoqatli, competere (italyan) talab qilish, mos kelish, yaroqli bo'lish, competent (ingl.) qobiliyat (kompetensiya). Ko'rinib turibdiki, kompetentlilik va kompetensiya bir-birini to'ldiruvchi va bir-birini taqozo etuvchi tushunchalar hisoblanadi. 1

Xorijiy tadqiqotchilar "kompetensiya" tushunchasini qobiliyatlar, bilim va malakalar majmui sifatida emas, balki aniq vaziyatga adekvat bo'lgan, ya'ni harakat borishining shartlari va maqsad bilan muvofiqlikda topshiriqni yuqori darajada bajarish uchun zaruriy barcha (bilim va malakalar, qobiliyat va psixik sifatlar tizimiga uyushtirilgan) manbalarni safarbar qilishga qodirlik yoki tayyorlik sifatida

sharhlaydilar (C.I.Beelisle, M.Linard, B.Rey, G.Le.Booterrf, L.Turkal, N.Guignon, M.Joras va boshqalar).2

D.A.Mustafoyeva fikriga ko'ra kompetensiya – bu shaxsning emas, balki joyning o'ziga xos xususiyati, insonning ijtimoiy rolining parametridir. O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi – bu

¹ Муслимов. Н.А., Абдуллаева Қ.М., Қўйсинов О.А., Гаипова Н.С. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси. Монография. – Т. "Фан ва технология". 2013.

² Муслимов. Н.А., Абдуллаева Қ.М., Қўйсинов О.А., Гаипова Н.С. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси. Монография. – Т. "Фан ва технология". 2013.

o'qituvchi va olim sifatida kasbiy faoliyatining asosini tashkil etadigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar tizimidir.

M.A.Innazarov ta'rifi bo'yicha kompetensiya – shaxs tomonidan muayyan faoliyatni tashkil eta olishga layoqatlilik, uni tashkil etish huquqiga ega bo'lish sanaladi. Ko'plab kompetensiyalarning jamlanmasi muayyan tur yoki shakldagi kompetentlikni namoyon etishga xizmat qiladi. Agarda kompetentlikni tizim deb olinsa, kompetensiyalar ana shu tizimning asosini tashkil etuvchi tarkibiy qismlardir.

Sh.Abdullayeva hammualliflari bilan kompetensiya – egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni kundalik va kasbiy faoliyatda qo'llay olish layoqati deb ta'kidlagan.

S.Musinov hammualliflari bilan ta'kidlaganidek, "kompetensiya" atamasi ingliz tilidan kirib kelgan. Competence qobiliyat, kompetensiya, lotin tilidagi competentia, competentis tegishli, qodir, biror sohada bilimdon, ma'lumotli so'zlari bilan assotsiatsiya qilinadi. "Kompetensiya" atamasi ko'rsatilgan ma'noda oltmishinchi yillarda ilmiy muomalaga kiritildi, bunda "kompetensiya" ingliz tilidagi competent musobaqalashmoq so'zidan kelib chiqqanligi e'tiborga olindi va so'zma-so'z tarjima qilinganda musobaqalashishga qobiliyat, musobaqalashuvchanlikni anglatadi, ya'ni nafaqat pedagogik, biroq chuqur bilimga asoslangan yondashuvda hiyla keng ijtimoiy-madaniy mazmunni egallaydi.³

Dj.Ravenning "Zamonaviy jamiyatda kompetentlik" nomli kitobida 37 ta kompetensiya ro'yxati keltirilgan. Oliy ta'lim sohasida kasbiy kompetentli yondashuvni amalga oshirish bo'yicha Yevropa loyihasi doirasida 85 ta xislat ajratib ko'rsatilgan. Ta'limda tadqiqotlar instituti (Germaniya)dan bo'lgan olimlar guruhi faqat nemis tilidagi adabiyotlarda atamani oddiy sanab o'tish 654 ta xislatiga xos g'oyasini yo'qotishga olib kelishi mumkinligini ta'kidlagan.

«Kompetentlik» va «kompetensiya» atamaları sinonim tushunchalar bo'lib, bu tushunchalar O'zbekiston pedagogikasida yangi hisoblanadi. Shuning uchun

ularning turli xil talqinlari mavjud. Oliy ta'limning davlat ta'lim standartida kompetensiya va kompetentlik tushunchalariga quyidagicha ta'riflar berilgan:⁴

kompetensiya – tegishli sohada kasbiy faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmui;

"Kompetentlik" (ingl. "competence" – "qobiliyat") – faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olish.

"Kompetentlik" tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik ilmiy izlanishlar natijasida kirib kelgan. Psixologik nuqtai nazardan kompetentlik "noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik"ni anglatadi.

M.E.Nosirova hammualliflari bilan kompetensiya va kompetentlikni quyidagicha ta'riflagan: Kompetensiya deganda talabalar tomonidan egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni mustaqil ravishda shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarda amaliy qo'llay olish layoqati tushuniladi. Kompetentlik – insonning ijtimoiy-kasbiy faoliyatidagi intellektual va shaxsiy shartli tajribasi, barcha kompetensiyalarga egalik darajasi, kasbiy faoliyatda kompetensiyalarni qo'llashga tayyorligi.

³ Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н.М. Бібік. К.: ТОВ «Видавничий дім Плеяди», 2017 206 с. (дата звернення 11.02.2019). URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

⁴ Олий таълимнинг давлат таълим стандарти. Олий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари классификатори. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. Тошкент. 2021 йил 19 октябрь.

Kompetentlikka o'zimizning ta'rifimiz bu aniq faoliyatni amalga oshirish uchun bilim va tajribalarga ega bo'lgan shaxsning tavsifi bo'lib, u ta'lim oluvchi tomonidan alohida bilim va ko'nikmalarni emas, balki har bir yo'nalish bo'yicha integrallashgan bilimlar va sifatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi.

Turli nuqtai nazardan kompetensiya yondashuvini amalga oshirishga qaratilgan barcha muhim va dolzarb masalalar uchun asosiy e'tibor oliy ta'lim g'oyalariga mos keladigan asosiy kompetensiyalarni aniqlashdan iborat.

"Kompetentlik" tushunchasiga olimlar, mutaxassis va tadqiqotchilar tomonidan bir qator ta'riflar berilgan. Jumladan, I.A.Zimnyaya kompetentlikni "insonning ijtimoiy-kasbiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan bilimlar hamda insonning aqliy va shaxs xususiyatlariga asoslangan tajriba" deb ta'kidlaydi.⁵ M.T.Axmedova kompetentlik - "shaxsning biror-bir sohadan xabardorlik, shu sohani bilish darajasi" deb baholaydi.⁶

Kompetentlik har doim faoliyatda namoyon bo'ladi. Mutaxassisning kasbiy kompetentligi professional topshiriqlarni bajarish davomida namoyon bo'ladi. Bunda kasbiy kompetentlik namoyon bo'ladigan kontekstni ko'rish muhim bo'lib hisoblanadi.

Mutaxassislarining fikriga ko'ra, kompetentlik tabiati shundayki, u insoniy qadriyatlar bilan, ya'ni muayyan turdagi faoliyatga nisbatan chuqur shaxsiy qiziquvchanlik sharoitida namoyon bo'ladi. Amaliyotda shaxsiy qadriyat darajasida ahamiyatga ega bo'lgan faoliyat mazmuni aniq natija (mahsulot) yoki xulq-atvor shakli ko'rinishida bo'lishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasalarida pedagogik kadrlar tayyorlash tizimining muhim yo'nalishi o'qituvchilar tayyorlashning psixologik mazmun va shakllarini takomillashtirishdan iborat. O'qituvchi nafaqat fanga oid vazifalarni hal etishi, kasbiy o'qitishi, balki bo'lajak mutaxassislarni intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlantirish texnologiyalarini egallashi, muvofiq kompetensiyalarni egallashga tayyorlashi lozim.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik harbiy rahbarining kasbiy faoliyatiga bag'ishlangan boshqaruv hujjatlari va ishlarini faol yondashuv nuqtai nazaridan tahlil qilish amalga oshirildi. S.V.Buninning ishi harbiy xizmatchining kasbiy faoliyatini quyidagi elementlarni o'z ichiga olgan tizim sifatida ko'rib chiqadi: xizmat va o'quv vazifalarini bajarishda guruhlarni boshqarish, kundalik faoliyatda guruhni boshqarish, kursantlarni o'qitish, guruhdagi tarbiyaviy ishlar va kasbiy mahoratni oshirish. Yondashuvlarni tahlil qilishdan ma'lum bo'ldiki, harbiy xizmatchining kasbiy faoliyati bir-biri bilan bog'liq bo'lgan qo'mondonlik, pedagogik, tarbiyaviy va harbiy-texnik faoliyatni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, "kursantning kasbiy madaniyati" tushunchasining mohiyatini aniqlash chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik harbiy rahbariga xos bo'lgan ushbu turli xil tadbirlarni hisobga olishi kerak.

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – bo'lajak mutaxassislarni murakkab va kutilmagan vaziyatlarda samarali faoliyat yuritish uchun tayyorlashdir. Talabalarda ekstremal kompetentlik – bu noaniq, stressli yoki favqulodda sharoitlarda tezkor va to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Mazkur kompetentlik bugungi kunda ta'lim va pedagogika nazariyasida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ekstremal kompetentlik – bu:

Bilim, ko'nikma, shaxsiy sifatlar va psixologik barqarorlikning uyg'unligi;

Kutilmagan vaziyatlarda samarali va moslashuvchan qaror qabul qilish qobiliyati;

Noaniq sharoitlarda maqsadga erishish uchun innovatsion yechimlarni izlash ko'nikmasi.

⁵ Зимняя И.А. Ключевые компетенции-новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня.–2003.–№5.–С.34.

⁶ Ахмедова М.Т. Педагогик компетентлик. - Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2016. – Б. 84бет.

A.K. Markova (Rossiya) ekstremal kompetentlikni pedagogik faoliyatning ajralmas qismi deb hisoblab, uni kasbiy kompetentlik tarkibiga kiritadi. Shuningdek, Frans Vaynert kabi xorijiy olimlar shaxsning ekstremal vaziyatlarda qaror qabul qilish va mas’uliyatni bo‘yniga olish qobiliyatini asosiy kompetensiyalar tarkibida ajratib ko‘rsatadilar.

Ekstremal kompetentlik quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

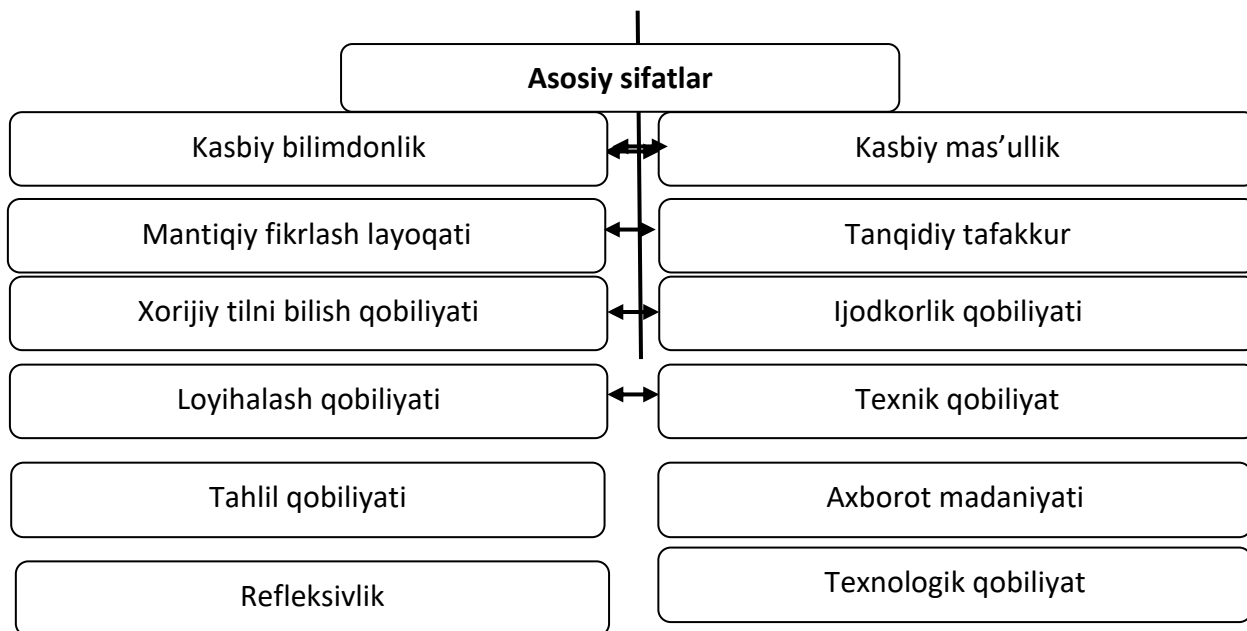
1.1-jadval

Ekstremal kompetentlikning tarkibiy qismlari

№	Komponent	Tavsif
1.	Bilim	Favqulodda va murakkab vaziyatlar bo‘yicha nazariy bilimlarga ega bo‘lish.
2.	Amaliy ko‘nikma	Kutilmagan vaziyatlarda tezkor harakat qilish, amaliy tajribalarni qo‘llash.
3.	Moslashuvchanlik	Noaniq sharoitlarga tezda moslashish va kreativ yechimlar topish.
4.	Qaror qabul qilish	Vaqt tanqisligida samarali qarorlarni ishlab chiqish qobiliyati.
5.	Refleksiya	O‘zining xulq-atvori va qarorlarini tahlil qilib, xulosa chiqarish.

Tadqiqot davrida bo‘lajak mutaxassisning ekstremal kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlar aniqlandi. Ular. 1.1-rasmda aks ettirilgan.

1.1-rasm. Talabalarning ekstremal kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlar

Kompetentlikning mohiyati shuni ko‘rsatadiki, u hayotiy muammolarni hal qilish, asosiy (ko‘plab ijtimoiy sohalarga tegishli) funksiyalarni bajarish, ijtimoiy rollar, vazifalarni bajarish tajribasini o‘z ichiga olgan ta’lim mazmunini aks ettiradi. Bizning fikrimizcha, kompetentlikni shakllantirishga vaziyatli yondashuv, nazariy bilimlar, ko‘nikmalar va amaliy tajribalar to‘plamini shakllantirish asosida ta’lim jarayonining amaliy yo‘nalishini kuchaytirishni ta’minlaydi; ushbu

faoliyatning aniq maqsadlari va vazifalarini aniq tushunib, ta'lim jarayonining sifatini baholashni amalga oshirish uchun mustaqil amaliy yo'naltirilgan harakatlarni faollashtirish; malakani shakllantirish darajasini baholashga qaratilgan.

Kompetentlik samarali faoliyat ko'rsatish qobiliyati, natijaga erishish qobiliyati, muammoni samarali hal etish qobiliyati sifatida tavsiflanadi. Shaxsning turli muammolarni hal qilish uchun nazariy bilim va amaliy tajribadan foydalanishga tayyorligi va qobiliyati sifatida bilim, ko'nikma, ta'limning mavjudligi, shaxsiy o'zini o'zi anglashga hissa qo'shish, dunyodagi o'z o'rnini egallagan talabani topish usuli sifatida vazifalarni belgilaydi.

Kompetentlik insonning intellektual va shaxsiy-shartli ijtimoiy xususiyatlariga asoslangan haqiqiy, shakllanadigan shaxsiy sifat bo'lib hisoblanadi. Chaqiriqqacha harbiy ta'lim uchun malakaning bunday muhim xususiyatlarini qobiliyatlarni samarali ishlatish sifatida qayd etadilar; yaxshi ish qilish qobiliyati; professional faoliyatni amalga oshirishni ta'minlaydigan bilim, ko'nikma, mol-mulk, tajriba kompleksi mutaxassisidan shakllantirish darajasidir. Ushbu bilimlarni, ko'nikmalarni va tajribalarni muayyan ijtimoiy-professional vaziyatda safarbar qilish qobiliyati professional muvaffaqiyatli shaxsning [u yerda] vazifalarini tavsiflaydi.

Ma'lumki, yangi jamiyatni qurish jarayonida uning barcha tashkil qiluvchi tomonlarini birdek o'rganib, yagona maqsad sari harakat qilishimiz mamlakatimizga nisbatan yuksak e'tirofimizni namoyon qiladi. Bugungi tez o'zgaruvchan ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotda inson turli vaziyatlarga duch keladi. Umrimiz davomida qiyinchliklar, tashqi va ichki to'siqlar va zo'riqish, og'ir ruhiy zarbalar kabi dolzarb muammolarga ko'p duch kelamiz. Bunday vaziyatlarda insonlar tushkunlikka tushishi, asabiylashishi, stress, depressiya holatlariga tushib qolish ehtimoli yuqori. Ekstremal vaziyatlarni o'rganish va ularga yechim izlashning muhimlik darajasi juda yuqori. Bu holat ayniqsa, yoshlar orasida avjli pallaga aylanib bormoqda. Mana shunday holatning oldini olish, aholiga ekstremal vaziyatlarda psixologik xizmat ko'rsatishning ahamiyati salmoqlikdir. Sababi ruhiyati sog'lom bo'lgan inson ham jismonan ham ma'nan barkamol inson bo'lib yetishadi.

Ekstremal psixologiya - bu insonning muhit o'zgargan shart- sharoitlarda psixik faoliyatning kechishi qonuniyatlarini o'rganadi. Ekstremal sharoitlarda insonga bir qancha omillar ta'sir ko'rsatadi. Masalan, monotoniya, makon o'zgarishi, xavf omilari, vaqt, shaxsiy ahamiyatga molik axborotning o'zgarishi, yolg'izlik, guruhiy izolatsiya va hayotiy xavf. Bunday ekstremal sharoitga inson moslashuvining biologik vazifasi, ekstremal sharoitda kuzatiladi (kosmos, arktika, yong'in sharoitlar uchun va hokazo).

Xulosa. Yuqorida aytib o'tganimizdek, o'qituvchilarda ekstremal kompetentlikni nazariy tahlil bizga zamonaviy ishlab chiqarish sharoitida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash darajasini tavsiflovchi ekstremal kompetensiyasini kasbiy kompetensiyaning zaruriy qismi sifatida ajratib ko'rsatishimizga imkon berdi.

Bizningcha, ekstremal kompetentlik - favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan)da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, to'g'ri harakatlanish malakasiga egalik.

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishi talabalarida ekstremal kompetentlikni rivojlantirishning muhim shartlaridan biri – ularda asosiy maxsus va amaliy kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat. Yana shunday yondashuv ham mavjudki, integrativ usullarni rivojlantirish maxsus vazifa emas, balki androgogik ta'lim jarayonining qo'shimcha natijasidir. Bizningcha, vaziyatli yondashuv asosida chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishi talabalarida ekstremal kompetentlikni rivojlantirishga oid ishlar o'z mohiyatiga ko'ra, kasbiy va integrativ bilimlarning rivojlanish jarayoni bilan bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmoni.
3. Қўйсинов О.А. Компетентли ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий–педагогик ижодкорлигини ривожлантириш технологиялари: Педагогика фанлари бўйича докторлик (DSc) дисс. – Тошкент, 2019. – 200 б.
4. М.С.Усмонова. Бўлажак биология ўқитувчиларининг методик тайёрларлигини такомиллаштириш // Дисс. педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). Фарғона 2020. 30 б.
5. Муқимов Б.Р. Талабаларни мустақил иш жараёнида интерфаол таълим методлари асосида дидактик компетенциясини такомиллаштириш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. –Т.,2020. –186 бет.
6. Махмудов А.Х. Бўлажак магистрларни компетентли тайёрлашнинг дидактик таъминотини такомиллаштириш. Автореф. пед. фан. док. – Т. 2017. – 30 б.
7. Мирнова М. Н. Содержание методической компетенции будущих учителей биологии и уровни ее развития. [Текст] / М. Н. Мирнова // Школа будущего. – 2013. – № 3.
8. Муслимов. Н.А., Абдуллаева Қ.М., Қўйсинов О.А., Гаипова Н.С. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси. Монография. – Т. “Фан ва технология”. 2013